

## КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ МЕРЕЖЕВИМИ СЕРВІСНИМИ СТРУКТУРАМИ

Пахаренко О.В., аспірант

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

У статті узагальнено концептуальні підходи до визначення явища мережева організація. Запропоновано класифікацію мережевих інститутів в залежності від особливостей їх функціонування. Розроблено принципи функціонування структур мережевих сервісів, які забезпечують їх орієнтацію на стимулювання сталого економічного розвитку.

**Ключові слова:** мережева структура, публічні сервіси, управління мережевими сервісами.

**Постановка проблеми.** Категорія мережі набуває істотного поширення в економічних дослідженнях. Її використання є нерозривним з інформаційними технологіями, однак зростає кількість прикладів використання «мережевої» логіки до аналізу соціально-економічних процесів. Реформи децентралізації, що відбуваються в Україні зумовлюють виникнення широкого кола питань оптимізації соціально-економічних інститутів, які під таким кутом дослідження можуть розглядатися як мережеві структури. Проблеми формування та управління структурами мережевого типу є актуальними, через велике коло міждисциплінарних питань, які виникають під час проектування та використання певної моделі організаційної структури організації.

Одним з базових принципів, що визначає процеси розбудови організаційних структур є їх відповідність практичній системі взаємовідносин суб'єктів організації та їх змісту. З іншого боку, ефективність функціонування компанії визначається через її взаємовідносини із зовнішнім оточенням. Відповідність організаційної структури умовам зовнішнього оточення є передумовою, що визначає такі відносини.

Особливої уваги заслуговує проблематика оптимізації мереж орієнтованих на надання різноманітних сервісів населенню. Більшість видів соціальних та публічно-адміністративних сервісів забезпечують організації які мають мережеву будову та аналогічні структурні підрозділи у різних населених пунктах. Суспільний розвиток формує низку проблем ефективного функціонування таких організацій. Проблематика є досить широкою та у кожному конкретному випадку визначається видом послуг, що надаються та низкою специфічних чинників, однак в якості вихідної позиції дослідження проблематики оптимізації мережевих організаційних структур можливо відокремити високу роль просторового чинника у розбудові мережі.

На сучасному етапі розроблена ціла низка документів державно-управлінського плану, що містять пропозиції з оптимізації мереж державного сервісу. Спектр проблематики оптимізації є досить широким, тому обмежимося перерахуванням найбільш актуальних напрямків оптимізації мереж зокрема:

- оптимізація мережі освітніх установ (шкіл, професійно-технічних навчальних закладів, вищих навчальних закладів);
- оптимізація мережі медичних закладів;
- оптимізація мережі соціального забезпечення та соціального захисту населення;
- оптимізація мережі закладів культури;
- оптимізація мережі органів державного управління та їх підрозділів;
- оптимізація мережі закладів цивільного захисту населення;
- інші.

Значний вплив на загострення проблематики оптимізації соціально-адміністративних мереж, орієнтованих на надання різноманітних сервісів населенню, чинить активізація процесів децентралізації управління економіки України.

**Аналіз останніх публікацій.** Обґрунтування сутності та визначення логіки функціонування мережевих структур започатковане у працях М. Кастельса [1], де визначені загальні риси мережевих підприємств, як культурного, інституційного та організаційного елементу інформаційної економіки. Дослідження сфери публічних сервісів та управління з позицій логіки функціонування мережевих підприємств є передумовою забезпечення ефективного розвитку мережі та їх структуризації.

Проблема співвідношення ієрархічних та мережевих структур є активно досліджуваною. Так у роботі [2] розглянуті інституційні засади протиріччя ієрархічних та мережевих структур та запропоновано висновок щодо необхідності інтеграції ієрархічних та мережевих структур у нові утворення.

Крім того, існує широке коло публікацій, присвячених окремим прикладним аспектам організації мережевих структур в умовах зростання ролі інформаційних чинників розвитку суспільства. Зокрема у роботі [3], наведені пропозиції з удосконалення інструментарію мережевого управління за рахунок логістичного та проектного менеджменту. Водночас, питання розбудови оптимальної моделі мережевої структури, орієнтованої на надання різних соціальних сервісів набуває все більшого загострення та актуальності.

**Метою пропонованої статті** є уточнення концептуального підходу до організації функціонування мережевих структур, орієнтованих на забезпечення соціально-економічних сервісів.

**Виклад основного матеріалу.** Під наданням соціально-економічних сервісів розуміється надання послуг населенню певної території, які орієнтовані на задоволення потреб людини. Їх реалізація забезпечується функціонуванням мережевих структур. Розуміння мережевих структур в літературі є досить розмитим. У роботі [4] наведено узагальнення концептуальних підходів до визначення явища мережевої організації у вигляді 5 груп:

1) група концепцій, які розглядають явище мережевої організації економічної діяльності як природне продовження проникнення інформаційно-комунікативних технологій у виробничий процес, зміни якості економічних відносин між учасниками економічної діяльності;

2) група концепцій, які розглядають мережеву співпрацю як наступний етап розвитку процесів інтеграції, що активно розвиваються – кооперація, аутсорсинг, вертикальна інтеграція, процеси злиття та поглинання, утворення консорціумів;

3) група концепцій, які розглядають мережеву організацію як продовження процесів інтеграції соціуму; здебільшого таких поглядів дотримуються вчені-соціологи – вони вважають мережеву організацію природним продовженням процесів утворення сталих соціальних груп;

4) існує окрема група концепцій, які пояснюють виникнення явища мережевої організації внаслідок довготривалого процесу інтеграції та інституціоналізації економіки, виникнення нової форми організації відносин між учасниками економічного простору;

5) група концепцій, які розглядають мережеві організації у контексті управлінських теорій, вбачаючи у мережевій взаємодії новий етап впровадження моделей автоматизованого управління ресурсами та інформаційними потоками [4, с. 9-10].

Однак наведені концептуальні підходи не у повній мірі відбивають роль географічного чинника у формуванні мережі, специфіку походження мережевих структур з надання сервісів населенню, а також той факт, що значна частина підрозділів таких структур є типовими: подібними є структури органів управління, шкіл, лікарень і ін.

Тому, можна запропонувати власне визначення: під мережевою структурою у даній роботі будемо розуміти організацію, що забезпечує надання сервісів населенню на території, що значно перевищує локальну зону охоплення окремого підрозділу надання послуг. Для забезпечення надання сервісів така організація змушена забезпечувати функціонування набору типових підрозділів, що виконують ідентичні функції у різних точках простору.

Процеси розвитку економіки істотним чином залежні від якості функціонування мережевих інститутів. Мережевими інститутами, що забезпечують сервіси населенню є система освіти, охорони здоров'я, системи житлово-комунального та енергетичного забезпечення, система охорони правопорядку, протидії надзвичайним ситуаціям та ряд інших.

Існує стереотип, що рівень сервісу, який забезпечує мережева структура має бути ідентичним у всіх локаціях, де реалізується такий сервіс. Однак, практика свідчить про хибність такої позиції. Переважним чином рівень сервісу, що надається мережевою структурою буде визначатися унікальною комбінацією чинників, що склалися у певній локації. Чарльз Тібу, ще у середині минулого століття досліджував відмінності у якості надання сервісів мережевими інститутами, та запропонував визначення місцевого локального блага, яке широко використовувалося в ліберальній концепції [5]. Ліберальна концепція місцевих локальних благ, з іншого боку, показує протиріччя між мережевими структурами, що орієнтовані на стандартизацію надання сервісів, та зовнішніх чинників, зокрема інтересів споживачів таких сервісів, що можуть бути зацікавлені у відмінному від існуючого рівні сервісу.

Розкриття особливостей функціонування мережевих інститутів потребує їх відокремлення та класифікації. Це можна здійснити за наступними ознаками (рис.1).

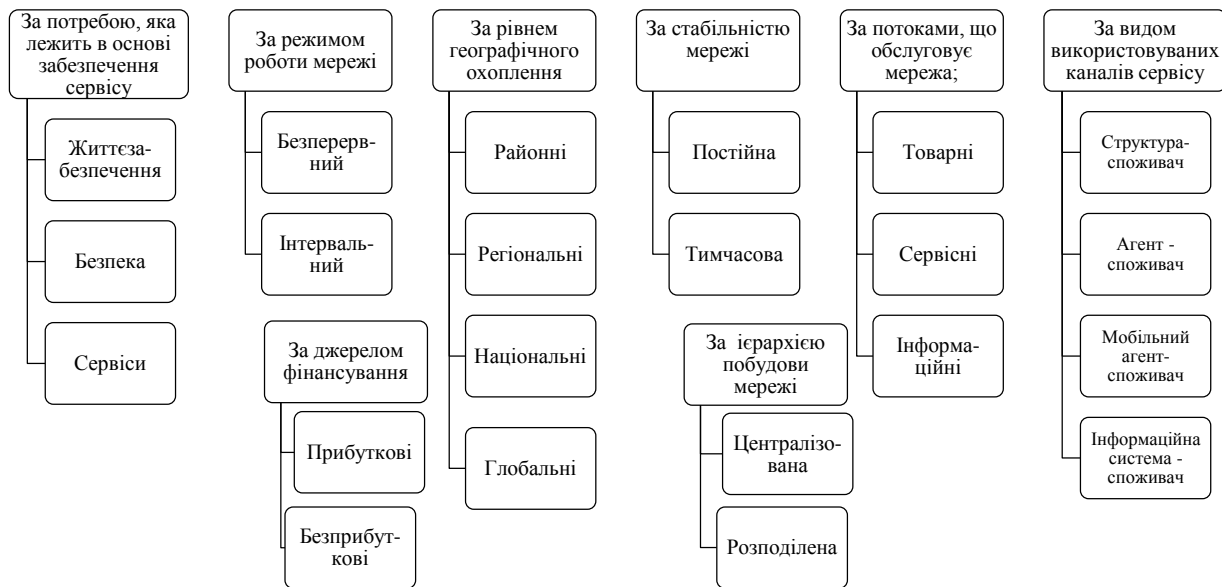


Рисунок 1 – Класифікаційні ознаки мережевих інститутів

Пропонований перелік ознак не є вичерпним, але дозволяє розкрити підхід до визначення проблематики мережевих структур. Так, у залежності від потреби, яка лежить в основі забезпечення сервісу мережеві структури можуть орієнтуватися на безпекові, структури життєзабезпечення та інші сервіси. Перша група структур характеризується жорсткою організацією та набором сервісів. Як приклад можна до неї віднести структури охорони правопорядку та силові структури, органи влади та ін. Друга група характеризується достатньо жорсткою організацією та м'яким набором сервісів. До неї можуть бути віднесені системи електро-, газо-, тепlopостачання, системи протидії надзвичайним ситуаціям. До третьої групи відносяться всі інші структури мережевих сервісів, що мають гнучку організацію та надають набір сервісів у відповідності до потреб споживачів, як приклад можна навести торгівельні мережі, мережі зв'язку, телебачення та ін.

Користувачі можуть прямо чи опосередковано взаємодіяти з мережевими структурами. В залежності від видів використовуваних каналів сервісу мережеві інститути можуть взаємодіяти із споживачем через безпосереднє відвідування споживачем конкретного інституту структури «споживач-структура», через взаємодію з конкретним агентом, який розташований та працює у такій структурі «агент-споживач», через взаємодію у форматі «мобільний агент-споживач» (прикладом може бути поштова служба, швидка допомога), а також через взаємодію споживача із інформаційним інтерфейсом мережевої структури.

Розвиток інформаційних технологій виступає важливим чинником трансформації мережевих структур. Відбувається істотна автоматизація процесів надання мережевих сервісів і скорочення кількості типових операцій пов'язаних з отриманням послуги.

Загалом, можна констатувати, що сукупність мережевих сервісів формують скелет соціально-економічного середовища громади, міста та країни в цілому. Однак, мережеві структури можуть як сприяти, так і обмежувати соціально-економічний прогрес. Тому, доцільно виділити ряд принципів функціонування структур мережевих сервісів, що забезпечать їх орієнтацію на сприяння економічного розвитку:

1. Структура мережевого типу, у переважній більшості випадків має риси монополії, через що обов'язковим є існування дієвих публічних інструментів контролю ефективності її діяльності.
2. Структура мережевого типу організовує певну частину соціального простору, відповідно реформування мережі потребує врахування супутніх соціальних наслідків. (Як приклад освітні, транспортні, медичні установи часто виконують супутні опорні соціальні функції за умови нестачі певних сервісів).

3. Структура мережевого типу є консервативною. Перелік сервісів зазвичай є стандартизованим. Впровадження інновацій може реалізовуватися за ієрархічною моделлю, за рахунок директивних важелів.

4. Структура мережевого типу є інструментом упорядкування просторових відмінностей розвитку та зменшення територіальних диспропорцій.

5. Структури мережевого типу забезпечують найбільш реальні інформаційні зв'язки між просторово розосередженими об'єктами.

Нехтування принципами функціонування структур мережевого типу призводить до погіршення рівня надання відповідних сервісів, виникнення нових функцій, зумовлених адаптацією та спробою виживання системи, погіршенням умов соціально-економічного розвитку.

**Висновки.** Підсумовуючи вищенаведене слід вказати, що запропонований підхід дозволяє визначити в якості об'єкта дослідження структури, функціонування яких пов'язане із забезпеченням системи надання сервісів населенню. Особливість таких систем полягає у функціонуванні мережі типових інститутів, що переважно фінансуються за рахунок публічних коштів, надають стандартизовані послуги та формують інфраструктуру процесів соціально-економічного розвитку економіки.

Запропоноване визначення дозволяє по-новому розкрити протиріччя між географічними чинниками у побудові таких структур та типовими формами інститутів. Запропонована класифікація та принципи функціонування структур мережевих сервісів дозволяє розкрити системні особливості функціонування структур мережевих сервісів.

Питанням, що потребує подальшого дослідження, на думку автора, залишається принципове визначення мережевих структур, як каркасоутворюючого елемента соціально-економічної системи країни та можливості формування конкурентних умов та нових механізмів соціально-економічного розвитку економіки.

#### Література

1. Кастельс, М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура : пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
2. Гриценко А.А. Иерархия и сетевые структуры в институциональной архитектонике экономических систем / Гриценко А.А. // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – 2007. – № 31-1. – С. 51-55.
3. Чухрай Н.І. Застосування методів логістики і проектного менеджменту для побудови моделі управління бізнес-процесами в мережі / Н.І. Чухрай, І.І. Новаківська // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Збірник наукових праць. Тематичний випуск : Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2016. – № 2 (1174). – С. 3-8.
4. Січкаренко К.О. Мережева організація інноваційної діяльності : наукова доповідь / К.О. Січкаренко ; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – К., 2015. – 48 с.
5. Tiebout Charles M. A Pure Theory of Local Expenditures. // Journal of Political Economy. 64 (October 1956).– P. 416-424.

#### References

1. Kastels, M. (2000). The information age: economy, society and culture. Moscow : GU VShE (in Rus).
2. Grytsenki, A. (2007). Hierarchy and network structures in institutional architectonics economic systems. Nauchnye trudy DonNTU (Scientific works of DonNTU), 31-1, 51-55 (in Rus).
3. Chukhrai, N. (2016). Application of logistics and project management for the construction management model business processes online. Visnyk Natsionalnogo tekhnichnogo unuversytetu "Kharkivskiy politekhnichnie unuversytet (Proceedings of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute), 2(1174), 3-8 (in Ukr).
4. Sichkarenko, K. (2015). Network organization innovation. Kyiv (in Ukr).
5. Tiebout Charles M. (1956). A Pure Theory of Local Expenditures. Journal of Political Economy, 64, 416-424 (in Eng).